

نگاهی به اقتصاد

سردبیر

اقتصاد ایران در سال ۱۳۸۴

تولید ناخالص داخلی در سال ۱۳۸۴ به قیمتهای واقعی رشدی معادل ۵/۴ درصد داشت، که ۰/۶ واحد درصد بیشتر از سال ۱۳۸۳ و ۲/۶ واحد درصد کمتر از پیش بینی برنامه پنجساله چهارم توسعه در این سال است. در این سال، رشد تولید ناخالص داخلی بدون نفت به میزان ۶ درصد بود.

از مهمترین تحولات اقتصاد کشور در سال ۱۳۸۴ پذیرش ایران به عنوان عضو ناظر در سازمان تجارت جهانی، کاهش نرخ تورم، ثبات نسبی نرخ ارز، کاهش نرخ سود مورد انتظار تسهیلات اعطایی بانکهای دولتی و غیردولتی و افزایش قابل توجه درآمد ارزی حاصل از صدور نفت خام ناشی از افزایش بی سابقه قیمت نفت در بازارهای جهانی بود. عملکرد متغیرهای اصلی اقتصاد کشور در سال ۱۳۸۴ و سال قبل از آن بصورت زیر بوده است:

جدول ۱- عملکرد متغیرهای اصلی اقتصاد کلان

(درصد)		
۱۳۸۴	۱۳۸۳	
		نرخ رشد تولید ناخالص داخلی
۵/۴	۴/۸	با نفت
۶/۰	۵/۱	بدون نفت
۱۲/۱	۱۵/۲	نرخ تورم
۳/۵	۵/۳	تغییرات نرخ دلار در بازار بین بانکی
۱۰/۹	۱۰/۳	نرخ بیکاری ^(۱)

ماخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

(۱) ماخذ: مرکز آمار ایران، مربوط به سه ماهه سوم سال است.

در بین بخشهای اقتصاد کشور، صنعت و معدن با ۷/۲ درصد بالاترین رشد و نفت با ۰/۶ درصد کمترین رشد در سال ۱۳۸۴ برخوردار بودند. رشد بخشهای مذکور در سال قبل به ترتیب ۱۱/۹ درصد و ۲/۶ درصد بود. تحولات بخش ساختمان با رشدی به میزان ۴/۴ درصد، در مقایسه با رشد این بخش در سال ۱۳۸۳ که به میزان ۴/۱ درصد منفی بود، قابل توجه است. همچنین، بخش کشاورزی با نرخ رشدی به میزان ۷/۱ درصد در مقایسه با رشد ۲/۲ درصدی آن در سال ۱۳۸۳، از جهش قابل ملاحظه برخوردار بود.

نقش دولت در اقتصاد

با توجه به اهمیت اندازه و نقش دولت در اقتصاد ایران، سیاستهای کوتاهمدت آن که در قالب بودجه سالانه متجلی می‌گردد، اثرات با اهمیتی بر عدم تعادل‌های کوتاهمدت

اقتصاد کلان کشور باقی می‌گذارد. به این لحاظ، سال ۱۳۸۵ سال ویژه‌ای است. در این سال، دولت نهم برای اولین بار فرصت تنظیم لایحه بودجه را به دست آورد. هرچند، قانون بودجه سال ۱۳۸۴ نیز بنا به رویکرد متفاوت دولت جدید، طبق لوایح متمرپی که در ماههای پایانی این سال به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید، به لحاظ افزایش در سقف منابع و مصارف دستخوش اصلاحات بی‌سابقه‌ای گردید.

عملکرد بودجه ۱۳۸۴

طبق قانون بودجه سال ۱۳۸۴ مجموع منابع (مصارف) بودجه عمومی دولت ۴۱۱ هزارمیلیارد ریال بود. از مجموع منابع بودجه، سهم درآمدها ۳۸/۹ درصد، سهم واگذاری داراییهای سرمایه‌ای ۳۳/۴ درصد و سهم واگذاری داراییهای مالی ۲۷/۷ درصد بود. پرداخت‌های هزینه‌ای، تملک داراییهای سرمایه‌ای و تملک داراییهای مالی نیز به ترتیب ۶۲/۳، ۲۷/۵ و ۱۰/۲ درصد از مصارف بودجه را به خود اختصاص دادند.

به موجب متمم‌های بودجه که در ماههای پایانی سال ۱۳۸۴ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید، در مجموع مبلغ ۱۱۵/۹ هزار میلیارد ریال به سقف منابع و مصارف بودجه عمومی دولت افزوده گشت. با تصویب متمم‌های بودجه، سهم درآمدها، واگذاری داراییهای سرمایه‌ای و واگذاری داراییهای مالی از مجموع منابع بودجه به ترتیب به ۳۸/۴، ۳۷/۵ و ۲۴/۱ درصد تغییر کرد و سهم پرداخت‌های هزینه‌ای، تملک داراییهای سرمایه‌ای و تملک داراییهای مالی از مجموع مصارف بودجه به ترتیب به ۶۵/۷، ۲۶/۳ و ۸ درصد رسید.

در قانون و متمم‌های بودجه سال ۱۳۸۴ مبالغی از محل سرجمع ارزش تولید نفت خام به عنوان مالیات عملکرد شرکت نفت (معادل ۳۵۰۴ میلیون دلار) و سود سهم دولت در شرکت نفت (معادل ۳۱۵۴ میلیون دلار) در ردیف درآمدهای بودجه دولت

طبقه‌بندی گردید. افزایش سهم درآمدها از کل منابع بودجه در سال ۱۳۸۴ ناشی از این طبقه‌بندی بوده است. (جداول شماره ۲ و ۳)

جدول ۲- منابع و مصارف بودجه عمومی دولت در سالهای ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵

(بدون احتساب رقم شفاف سازی قیمت حاملهای انرژی)

(میلیارد ریال)

۱۳۸۵	۱۳۸۴			
	مصوب	عملکرد	متمم ها	
۵۵۴۰۲۲	۴۷۰۹۹۰	۱۱۵۹۳۱	۴۱۰۷۱۶	منابع
۲۴۴۴۵۵	۲۰۰۳۷۵	۴۲۴۲۶	۱۵۹۷۴۴	درآمدها
۱۵۴۸۷۸	۱۸۷۲۹۵	۵۹۹۴۲	۱۳۷۳۷۱	واگذاری داراییهای سرمایه ای
۱۵۴۶۸۸	۸۳۳۲۱	۱۳۵۶۳	۱۱۳۶۰۱	واگذاری داراییهای مالی
۳۱۸۷۶۸	۳۱۶۲۷۷	۱۰۲۳۶۸	۲۲۲۹۰۵	دریافتهای ناشی از نفت (۱)
۵۵۴۰۲۲	۴۷۰۹۹۰	۱۱۵۹۳۱	۴۱۰۷۱۵	مصارف
۳۷۷۹۳۵	۳۳۰۸۸۴	۹۰۵۰۰	۲۵۵۶۸۶	پرداختهای هزینه ای
۱۶۲۰۰۲	۱۱۷۶۳۹	۲۵۴۳۰	۱۱۲۹۷۹	تملك داراییهای سرمایه ای
۱۴۰۸۴	۲۲۴۶۷	۰	۴۲۰۵۱	تملك داراییهای مالی

ماخذ: قانون بودجه کل کشور، سالهای ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵ و مصوبات مرتبط مجلس شورای اسلامی.

(۱) دریافتهای ناشی از نفت شامل فروش نفت خام، مالیات عملکرد شرکت نفت، سود سهم دولت در شرکت نفت و برداشت از حساب ذخیره ارزی است.

جدول ۳- ترکیب منابع و مصارف بودجه عمومی دولت در سالهای ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵
بدون احتساب رقم شفاف سازی قیمت حاملهای انرژی

(درصد)

۱۳۸۵	۱۳۸۴			
	عملکرد	مصوب بامتممها	مصوب اولیه	
مصوب				
۴۴.۱	۴۲.۵	۳۸.۴	۳۸.۹	درآمدها
۳۲.۱	۲۸.۶	۲۷.۳	۳۱.۷	مالیاتها
۱۲.۱	۱۴.۰	۱۱.۱	۷.۲	سایر درآمدها
۲۸.۰	۳۹.۸	۳۷.۵	۳۳.۴	واگذاری داراییهای سرمایه ای
۲۷.۹	۱۷.۷	۲۴.۱	۲۷.۷	واگذاری داراییهای مالی
۵۷.۵	۶۷.۲	۶۱.۸	۵۴.۳	دریافتهای ناشی از نفت (۱)
۶۸.۲	۷۰.۳	۶۵.۷	۶۲.۳	پرداختهای هزینه ای
۲۹.۲	۲۵.۰	۲۶.۳	۲۷.۵	تملك داراییهای سرمایه ای
۲.۵	۴.۸	۸.۰	۱۰.۲	تملك داراییهای مالی

ماخذ: ارقام جدول ۲.

(۱) دریافتهای ناشی از نفت شامل فروش نفت خام، مالیات عملکرد شرکت نفت، سود سهم دولت در شرکت نفت و برداشت از حساب ذخیره ارزی است.

به این ترتیب، سهم دریافتهای حاصل از صدور نفت خام (شامل درآمد نفت خام، مالیات عملکرد نفت، سود سهم دولت در شرکت نفت و برداشت دولت از حساب ذخیره ارزی) از کل منابع بودجه سال ۱۳۸۴ (با احتساب متممها) به رقم کم سابقه ۶۱/۸ درصد بالغ گردید. مجموع استفاده دولت از درآمد نفت خام در سال ۱۳۸۳ با احتساب اصلاحیههای بودجه به میزان ۲۶/۴ میلیارد دلار بود. این رقم در سال ۱۳۸۴ قبل از تصویب متممهای بودجه به میزان ۲۵/۹ میلیارد دلار و پس از متممهای بودجه به رقم ۳۷/۱ میلیارد دلار رسید (جدول شماره ۴).

جدول ۴- مقایسه منابع ارزی بودجه دولت در سالهای ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵

میلیون دلار

قانون بودجه ۱۳۸۵	سال ۱۳۸۴ با متممها		سال ۱۳۸۴ بدون متممها			
	مبلغ	سهام از کل	مبلغ	سهام از کل		
۶۰,۳	۲۲۵۰۹	۷۵,۵	۲۸۰,۱۴	۶۴,۸	۱۶۷۵۹	درآمدهای نفتی
۳۸,۷	۱۴۴۶۱	۴۳,۶	۱۶۲,۰۴	۵۴,۶	۱۴۱۲۸	درآمد نفت
۶,۷	۲۵۰۰	۷,۰	۲۵۹۱	۰,۰	۰	واردات بنزین
۷,۸	۲۹۲۰	۹,۴	۳۵۰,۴	۷,۷	۱۹۹۳	مالیات عملکرد نفت
۷,۰	۲۶۲۸	۸,۵	۳۱۵,۴	۰,۰	۰	سود نفت
۰,۰	۰	۳,۰	۱۱۲۱	۲,۵	۶۳۸	پرداختهای تکلیفی بند (د) تبصره (۱۱)
۰,۰	۰	۳,۹	۱۴۴,۰	۰,۰	۰	صادرات نفت خام (از محل ۷/۳٪)
۳۸,۲	۱۴۲۸۷	۲۳,۵	۸۷۳,۰	۳۳,۷	۸۷۳,۰	برداشت از حساب ذخیره ارزی
۳۰,۰	۱۱۲,۰۹	۱۲,۵	۴۶۵,۰	۱۸,۰	۴۶۵,۰	طرحهای تملک داراییهای سرمایه ای
۲,۵	۹۳۹	۴,۳	۱۶۰,۰	۶,۲	۱۶۰,۰	تعهدات ارزی
۰,۰	۰	۴,۰	۱۵۰,۰	۵,۸	۱۵۰,۰	واردات بنزین
۲,۸	۱۰۵۳	۰,۰	۰	۰,۰	۰	حمل و نقل عمومی (تبصره ۱۳ قانون ۸۵)
۰,۰	۰	۱,۸	۶۸۱	۲,۶	۶۸۱	تسویه با شرکت نفت (جزء ۸ بند د تبصره ۱۱ قانون ۸۴)
۰,۰	۰	۰,۸	۳۰۰	۱,۲	۳۰۰	نوسازی ناوگان حمل و نقل) بند ح تبصره ۲ قانون ۸۴)
۱,۶	۶۰۹	۰	۰	۰	۰	مقاومسازی مدارس
۱,۳	۴۷۷	۰,۰	۰	۰,۰	۰	سایر
۱,۵	۵۵۷	۱,۰	۳۸۱	۱,۵	۳۸۱	استفاده از تسهیلات خارجی
۱۰۰,۰	۳۷۳۵۳	۱۰۰,۰	۳۷۱۲۶	۱۰۰,۰	۲۵۸۷۰	جمع کل

ماخذ: قانون بودجه کل کشور، سالهای ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵ و مصوبات مرتبط مجلس شورای اسلامی.

بررسی عملکرد بودجه دولت در سال ۱۳۸۴ نشان می‌دهد در حالیکه تحقق منابع بودجه از محل درآمد نفت خام و برداشت از حساب ذخیره ارزی نزدیک به ۱۰۰ درصد بوده است، منابع موضوع واگذاری اموال غیرمنقول دولت و واگذاری سهام شرکت‌های دولتی به ترتیب از تحقق‌های نازل ۳۰/۹ و ۶/۰ درصد برخوردار گردید. در این سال، میزان تحقق پرداخت‌های هزینه‌ای بودجه نزدیک به ۹۶ درصد و میزان تحقق تملک داراییهای سرمایه‌ای در حدود ۸۵ درصد بود (جدول شماره ۵).

در سال ۱۳۸۴ بانک مرکزی ناچار به خرید حدود ۱۱/۳ میلیارد دلار ارز مازاد بر تقاضا در بازار بین بانکی گردید. این میزان خرید ارز توسط بانک مرکزی، افزایش شدید پایه پولی در سال ۱۳۸۴ را به دنبال داشت. از آنجا که بخش عمده خرید ارز بانک مرکزی، به دلیل تصویب دیر هنگام متمم‌های بودجه، در اسفندماه روی داد، همانگونه که انتظار می‌رفت آثار انبساط نقدینگی آن در نیمه نخست سال جاری ظاهر گردید. رشد سالانه نقدینگی در مردادماه ۱۳۸۵ نسبت به مردادماه ۱۳۸۴ معادل ۳۴/۹ درصد و در مرداد ماه سال ۱۳۸۴ نسبت به سال قبل از آن به میزان ۳۱/۸ درصد بود.

چشم‌انداز بودجه ۱۳۸۵

قانون بودجه سال ۱۳۸۵ با مجموع منابع (مصارف) به میزان ۵۵۴ هزار میلیارد ریال به تصویب رسید. در این قانون سهم درآمدها، واگذاری داراییهای سرمایه‌ای و واگذاری داراییهای مالی از کل منابع به ترتیب ۴۴/۱، ۲۸/۰ و ۲۷/۹ درصد و سهم پرداخت‌های هزینه‌ای، تملک داراییهای سرمایه‌ای و تملک داراییهای مالی به ترتیب ۶۸/۲، ۲۹/۲ و ۲/۵ درصد از کل مصارف تعیین گردید (جدول شماره ۲ و ۳).

اتکای بودجه در سال ۱۳۸۵ به درآمدهای حاصل از فروش نفت خام همانند بودجه سال گذشته (با احتساب متمم‌ها) شدید است. در این سال، مجموع درآمدهای نفتی (شامل فروش نفت، مالیات عملکرد شرکت نفت، سود سهم دولت در شرکت نفت و استفاده از حساب ذخیره ارزی) به حدود ۳۷/۴ میلیارد دلار بالغ می‌شود که نزدیک به ۵۷/۵ درصد از کل منابع بودجه است (جداول شماره ۳ و ۴).

با توجه به ترکیب منابع و مصارف بودجه، درصد تحقق برخی اقلام در سال گذشته و ماهیت برخی اقلام، در سال ۱۳۸۵ نیز همانند سال گذشته انتظار می‌رود بیشترین درصد تحقق مربوط به درآمدهای با منشأ عواید حاصل از فروش نفت خام و کمترین میزان تحقق منابع بودجه مربوط به ردیف‌های واگذاری سایر داراییهای سرمایه‌ای دولت (بجز نفت) و وصولی از محل واگذاری سهام شرکت‌های دولتی باشد. بنابراین، اتکای اصلی منابع بودجه دولت بر تحقق دریافت‌های ناشی از صدور نفت خام خواهد بود. در جدول شماره ۵ عملکرد بودجه ۱۳۸۴ به لحاظ درصد تحقق اقلام اصلی منابع و مصارف آمده است.

جدول ۵- میزان تحقق منابع و مصارف بودجه در سال ۱۳۸۴

(درصد)

عملکرد		منابع
۱۳۸۴		۸۹,۴
درآمدها		۹۹,۱
مالیاتها	۹۳,۵	
سایر درآمدها	۱۱۲,۹	
واگذاری داراییهای سرمایه‌ای		۹۴,۹
درآمد نفت	۹۵,۹	
سایر	۳۰,۹	
واگذاری داراییهای مالی		۷۲,۱
استفاده از منابع خارجی	۲۰,۰	
استفاده از منابع داخلی	۷۳,۵	
فروش اوراق مشارکت	۹۷,۶	
وصولی از محل واگذاری شرکتهای دولتی	۶,۰	
دریافت اصل وامهای داخلی دولت	۴۶۹,۱	
برگشتی از پرداختهای سالهای قبل	۶۶,۲	
استفاده از موجودی حساب ذخیره ارزی	۹۸,۴	
مصارف		۸۹,۴
پرداختهای هزینه‌ای (جاری) (۱)		۹۵,۶
پرداختهای هزینه‌ای - ملی	۹۴,۳	
پرداختهای هزینه‌ای - استانی	۹۹,۶	
تملك داراییهای سرمایه‌ای (پرداختهای عمرانی)		۸۵,۰
تملك داراییهای سرمایه‌ای - ملی	۸۵,۳	
تملك داراییهای سرمایه‌ای - استانی	۸۳,۲	
تملك داراییهای مالی		۵۳,۴

مأخذ وزارت امور اقتصادی و دارایی

در سال ۱۳۸۵ طبق قانون بودجه، مجموع استفاده دولت از فروش نفت خام، حساب ذخیره ارزی و تسهیلات خارجی، مبلغ ۳۹/۵ میلیارد دلار است. در این سال نیز همانند سالهای گذشته انتظار می‌رود که قدرت جذب بازار ارز کمتر از میزان عرضه ارز باشد. بنابراین، بانک مرکزی ناگزیر از مداخله در بازار و خرید ارز مازاد بر تقاضا خواهد بود.

در مجموع، در سال ۱۳۸۵ به دلیل وضعیت مناسب بازار جهانی نفت خام، شرایط جوی مساعد چند سال اخیر و رشدهای قابل پیش‌بینی بخش‌های صنعت و خدمات، رشد تولید به قیمت‌های واقعی تا میزان ۵/۸ درصد دور از انتظار نیست. در این سال، به دلیل رشد قابل ملاحظه سرمایه‌گذاریهای کشور در زیرساخت‌های اقتصادی طی چندین سال گذشته، افزایش صادرات غیرنفتی همراه با حفظ سطح معقولی از تورم امکان‌پذیر است.